

als bedrijfshistorici zal bevredigen. Vriendjespolitiek en nepotisme waren verantwoordelijk voor veel benoemingen van kapiteins en vlagofficieren, maar voorde gehele zeventiende eeuw betekende dit geenszins een fundamentele verzwakking van de professionele kwaliteit en ervaring van gezaghebbers en vlootvoogden (met Van Wassenaer Obdam als de uitzondering, die de regel bevestigde). Dit op het oog verbazende feit onderstreept nog eens het diepgaand maritieme karakter van de Republiek, dat ook gedurende de 'zwakke' achttiende eeuw zichtbaar bleef. Even opmerkelijk was het relatief grote aantal adellijke heren dat op de vloot diende, deels landelijke aristocraten van klassiek pluimage, deels sociale klimmers van burgerlijke afkomst; niemand was een beter voorbeeld van de laatsten dan Cornells Tromp. 'Bestevaer' was met zijn burgermanslevensstijl een uitzondering tussen de gearriveerden en arriverenden. Nauwe connecties verbonden officieren en lokale politieke en maatschappelijke elites; hier had Bruijn wellicht nog wat meer voorbeelden kunnen geven. De familie Teengs, bijvoorbeeld (150), bestond behalve uit regenten ook uit grote kaashandelaren in Edam.

Ook de leden van de vijf Admiraliteitscolleges, met hun talloze regenten en aristocraten, behoorden grotendeels tot de sociale toplaag van de Republiek. In haar decentralisatie en versnipperde machtsverhoudingen was de marine-organisatie een nagenoeg getrouwe weerspiegeling van de al evenzeer gefragmenteerde Republiek en haar bestuur. En toch bleek het meestal mogelijk om op het juiste moment besluiten te treffen, die een bundeling van krachten mogelijk maakten. Zowel een reeks van opmerkelijke persoonlijkheden, Johan de Witt voorop, als een bijna instinctief gevoel voor wanneer een compromis bereikt moest worden, waren hiervoor verantwoordelijk. Natuurlijk waren er ook incompetentie, corruptie en andere wantoestanden, maar ook dat was buiten de marine niet anders. Een interessante vraag die Bruijn niet stelt en zonder grondig verder onderzoek nog niet beantwoord kan worden is: wie verdienden aan het uitrusten van 's lands vloeten? Wat was de aard van het 'marine-industriële' complex van de Republiek?

Bruijns marine is uit de verf gekomen als een levende en werkende organisatie met een duidelijk profiel, zowel binnen als buiten de Republiek. De stijl is vlót. De afbeeldingen zijn aanzienlijk groter in aantal en veelzeggender dan die in de Amerikaanse versie, maar het is toch wel jammer, dat er naast een heel algemeen kaartje van Europa geen enkel ander kartografisch materiaal — van havensteden, de Republiek en haar zeegaten of aangrenzende zeegebieden — opgenomen is. Maar dat kan niet verhinderen, dat *Varend verleden* één van de belangrijkste boeken is, die in lange tijd over de Nederlandse marine verschenen zijn. Met zijn indringende en veelomvattende analyse van één van de belangrijkste wapensystemen van zijn tijd levert Bruijn een grote bijdrage tot ons begrip van de internationale geschiedenis van de zeventiende en achttiende eeuw.

F. J. A. Broeze

H. Hendrix, T. Hoenselaars, ed., *Vreemd volk. Beeldvorming over buitenlanders in de vroegmoderne tijd* (Utrecht Renaissance studies IV; Amsterdam: Amsterdam university press, 1998, 146 blz., f35,50, ISBN 90 5356 279 6).

De onderhavige bundel bestaat uit een zestal bijdragen die vrijwel alle door literatuur- en taalkundigen zijn geschreven, hetgeen in de onderwerpen en gebruikte bronnen tot uiting komt. Als niet-historici zich in het historisch debat storten, wil dat nog wel eens tot verfrissende ideeën leiden. Zo ook hier en in een periode waarin discussies over natie en nationale identiteit aan de orde van de dag zijn, valt van een boekwerk met bovenstaande titel een en ander te verwachten.

Centraal staat beeldvorming over buitenlanders in de vroegmoderne tijd. Zoals iedere bundel lijkt ook deze aan een zeker gebrek aan samenhang; onvermijdelijk, en daarop mag hij ook niet afgerekend worden. Een afgerond beeld van het onderwerp krijgt de lezer niet en dat mag hij ook niet verwachten. Een bundeling van bijdragen rond eenzelfde thema mag wel beoordeeld worden op de originaliteit van de invalshoeken en de mate waarin de artikelen bijdragen tot verder onderzoek. Op dat punt kan het een inspirerende aanwinst genoemd worden.

Harald Hendrix gaat in zijn bijdrage 'Vreemd volk in Holland' in op de ontwikkeling van xenofilie en xenofobie in Holland en zet tevens de toon voor de andere bijdragen. Die handelen, zoals hij zelf zegt, over de denkbeelden over eigen identiteit en de identiteit van vreemdelingen en dan niet zozeer over de feitelijke gedachten daarover maar over de geestelijke mechanismen die aan de beeldvorming over buitenlanders ten grondslag liggen. Juist op dat terrein kan literatuur-wetenschappelijk onderzoek dat zich al langer met beeldvormingsprocessen bezig houdt, een bijdrage leveren.

Marijke Meijer Drees en Joep Leersen laten zien dat stereotypen en met name de behoefte om te schematiseren en alles 'op zijn plaats' te willen zetten, in de vroegmoderne tijd een belangrijke rol speelden in de visies op vreemdelingen. In de kunst zien we in de bijdrage van Jochen Becker dat de Hollandse schilderkunst door de zeventiende-eeuwers als eigen herkend werd en duidelijk anders was dan bijvoorbeeld de Italiaanse schilderkunst. Het verhaal van Paul Smith over de opvattingen van Montaigne die afwijkend, in zekere zin non-conformistisch zijn, sluit daarom niet zo aan bij het beeld dat de meeste bijdragen oproepen en valt daarmee mijns inziens enigszins buiten het bestek van deze bundel.

Mij sprak in het bijzonder de bijdrage van Ton Hoenselaars aan over mode en identiteit in het vroegmoderne Engeland. De auteur laat zien hoe nationale identiteit en de opkomst van internationale mode op elkaar inwerkten en discussie oproepen in een tijd dat men aan de kleding nog gemakkelijk kon herkennen uit welke regio iemand afkomstig was. Het verdringen van de nationale dracht door kleding uit den vreemde werd gezien als moreel verval en als een aantasting van de eigen identiteit en natie, maar uiteindelijk was het de politieke top zelf die van de vertrouwde traditie afweek. Zijn vaststellingen vragen om vergelijkend onderzoek in de Nederlanden.

J. P. Sigmond

M. S. Polak, *Historiografie en economie van de 'muntchaos'. De muntproductie van de Republiek (1606-1795)*, [I], II, *Bijlagen* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 1998, NEHA-series III XXVII; Amsterdam: NEHA, 1998, 310 blz. + 224 blz. bijlagen, f55,-, ISBN 90 5742 013 9).

Dat er in de Republiek sprake was van 'muntchaos' lijkt evident. Er circuleerden minderwaardige binnen- en buitenlandse munten en de muntslag geschiedde per gewest in plaats van door de centrale overheid. Volgt daar nu uit dat de gang van zaken in de muntproductie verantwoordelijk moet zijn geweest voor de toestand van het muntwezen? De econoom Von Hayek meende dat concurrentie tussen verschillende aanbieders van geld juist zou moeten leiden tot stabilisatie van de waarde van de munt, omdat afnemers de voorkeur zullen geven aan hoge kwaliteit, en dat monopolisering van de muntslag door een centrale overheid daarentegen tot muntverzwakking en inflatie leidt. Had de econoom Kindleberger dus gelijk toen hij betoogde dat de muntgeschiedenis van de Nederlandse Republiek het ongelijk van Von Hayek bewijst? Was er in de Republiek een 'Gouden Eeuw' geweest ondanks of dankzij de gang van zaken in de muntproductie?